

Ion Iliescu, fost președinte al României

Doresc în primul rând să apreciez această inițiativă a Academiei de a organiza aceste dezbateri pe o temă care preocupă întreaga lume. Și se impune și la noi ca atât cercurile științifice și cercetarea academică și cea universitară, ca și factorii de decizie să cupleze la această dezbatere necesară pentru a ne adapta la ceea ce se întâmplă azi în lume, într-un moment atât de grav pentru economia mondială.

Eu nu vin din interiorul breslei economiștilor, dar am urmărit de-a lungul vieții o serie de aspecte, atribuțiunile pe care le-am avut m-au obligat să mă apropii de aceste domenii, ca și preocupările mele în domeniul problemelor globale, ale dezvoltării durabile pe care le urmăresc de circa 40 de ani. De aceea, mi-aș permite, nefiind fumător, să încerc de o manieră cât mai succintă să prezint câteva considerațiuni pe marginea acestei teme.

Aș începe, în primul rând, prin sublinierea unui fapt care mi se pare semnificativ, și anume că generația noastră a avut și are șansa, pe parcursul a 20 de ani, să fie martora a două momente cruciale pentru istoria contemporană. Acum 20 de ani s-a prăbușit un sistem, sistemul comunist din țările est-europene, inclusiv URSS. De fapt, un sistem sui-generis, de capitalism de stat, cu un ambalaj politic pseudosocialist. Pe lângă multe alte cauze, cauza fundamentală a acestei prăbușiri de sistem a fost ignorarea pieței și încercarea de substituie a ei cu acțiunea arbitrară, subiectivă a birocrăției de stat, ca unic gestionar al economiei. Mai ales în condițiile dinamismului fără precedent al progresului tehnologic din a doua jumătate a secolului XX, această practică s-a dovedit catastrofală.

Asistăm acum, după 20 de ani, la un proces de mare amplitudine, generat de criza financiară declanșată în SUA și care afectează tot mai puternic întreaga economie mondială – tema dezbaterii de astăzi.

Cauza acestei crize evidențiază eșecul unei alte abordări extreme – fetișul pieței - promovată de teoriile neoliberale și care au inspirat politicile economice conservatoare, ai căror exponenți la vremea lor au fost președintele Reagan și premierul Margaret Thatcher.

Au fost interesante cele două expuneri și cele 9 lecții, nouă repere în legătură cu, așa spune eu, judecăți asupra proceselor la care asistăm și maniera sistematică în care dl Dochia ne-a prezentat istoricul declanșării și desfășurării crizelor în economia mondială. Din punct de vedere ingineresc, eu așa spune că acest fenomen, acest proces – crizele economice ciclice - au fost o componentă firească a economiei de piață, care au acționat ca un fel de supapă de siguranță a sistemului pentru a-l readuce în echilibru în urma declanșării unor procese de stagnare. Un element de autoreglare a sistemului printr-o supapă de siguranță – criza. Momentul de cotitură a fost marea criză din 1929-1933, urmare și a teoriilor lui Keynes privind nevoia intervenției statului, ca factor

Acest material este prezentat pe site-ul www.encyclopedia-economica.ro și este destinat coautorului/coautorilor și contributorului/contributorilor, celor care lucrează la elaborarea enciclopediei, inclusiv pentru participarea la dezbaterile organizate pe marginea lor. Utilizarea acestora pentru alte scopuri este permisă numai cu acordul scris al autorilor.

reglator care să atenueze efectele crizelor. De atunci a apărut marea dispută și în practica politică a reglementărilor sau a dereglementărilor și intervenției sau nonintervenției statului în economie. Aceasta este tema care stă la baza dezbaterilor actuale în legătură cu criza existentă.

Acum aș vrea să mă opresc la câteva remarci ale unor oameni care au calificare recunoscută. Aș începe cu Josef Stiglitz.

În esență, el se referă la măsurile de relaxare a politicilor monetare și de eliminare a măsurilor de reglementare–supraveghere din partea Rezervei de Stat, atunci când a venit Greenspan la aceste instituții, numit de Reagan. De aici urmează o serie de elemente legate de filosofia dereglementării, concretizată printr-o serie de măsuri, pe care el le menționează, le citează în această privință. Apoi, măsura promovată de Administrația Bush Jr., reducerea impozitului pentru cei bogați, care acceptau tendințele – pe credit și, în fine, crearea artificială de bani în circulație prin amplificarea necontrolată a instrumentelor financiare derivate care a stimulat amplificarea creditelor către companii și populație, supradimensionate față de fundamentele economice.

Despre dimensiunea crizei financiare actuale vorbește și Jacques Attali. El a publicat o carte anul trecut – *La crise et après?* – și a avut câteva dezbateri în ultima vreme pe această temă. El consideră, printre altele, că sistemul bancar mondial în momentul de față este falimentat. Și dă în această privință câteva date, și anume: ansamblul activelor toxice din lume astăzi reprezintă 14 mii de miliarde de dolari, din care 3800 miliarde total fără valoare, jumătate din acestea în America, jumătate în Europa. Totalul creditelor bancare – la nivel mondial – este de 80 de mii de miliarde de dolari, ceea ce ar apărea acoperitor față de cele 14 mii de mai sus. Numai că fondurile proprii ale băncilor însumează doar 2000 de miliarde de dolari. Asta este cauza fundamentală a acestui dezechilibru, care a apărut prin spargerea acestei bule a sistemului de credite. Și această amplificare reflectată în cifrele prezentate a circulației unor fonduri virtuale, rupte de economia reală, seamănă cu schema cunoscută a unor forme piramidale! Aceasta a fost, în fond, esența procesului. De aceea, spunea Attali: băncile nu mai dau credite și caută să-și refacă fondurile proprii. Rezultatul a fost declanșarea unei spirale infernale: stoparea de credite a dus la stoparea investițiilor, reducerea activităților productive, creșterea șomajului, scăderea activității comerciale. În același timp, piețele financiare au pierdut 50% din valoarea lor. Efectul acestei spirale este slăbirea în continuare a sistemului bancar. Dl Dochia sublinia la un moment dat o variantă mai catastrofală a evoluției imediat următoare a crizei. Posibil ca această apreciere pe care o subliniază și Attali să fie o variantă inevitabilă! Nu știu, să sperăm într-un scenariu mai optimist.

În orice caz, aceasta a făcut ca o criză declanșată în sistemul financiar să se transforme într-o depresiune mondială, comparabilă sau poate mai gravă decât cea din 1929. Jacques Attali sublinia și dificultatea reglării acestei probleme în condițiile actuale ale unei economii globalizate. El consideră necesară, în perspectivă, reechilibrarea la nivel mondial a puterii piețelor cu cea a democrației. Numai că puterea politică este fragmentată la nivelul statelor, în timp ce piețele sunt, prin natura lor, planetare.

În plus, există o disparitate între democrație și piațe. Prima este o invenție umană, urmărind pacificarea relațiilor dintre oameni. A doua este expresia spontană – deci piața – a modului în care specia noastră își rezolva problemele în stare de sălbăticie, când se războiau împotriva tuturor. De asemenea, slăbiciunile democrațiilor s-au manifestat în incapacitatea de a extinde principiile democratice în domeniile economiei și finanțelor.

Echilibrul – spune el – în universul concurenței se asigură doar în condițiile unui control strict, orice slăbire a controlului duce la eliminarea celor slabi de către cei puternici, care-și împart sferile de dominație pentru a-și impune condițiile. Asta e regula jocului, regula junglei în piața lăsată fără niciun fel de reglementare.

În legătură cu măsurile luate până acum de guverne, Attali este puțin mai dur. Consideră că acestea au urmărit doar salvarea băncilor. Injectarea de resurse financiare în bănci nu afectează cu nimic puterea și libertatea lor. Concluzia lui: acum este imposibil de a pune finanțele în serviciul economiei reale, al industriei și al oamenilor. Lumea noastră – spune el – este lipsită de etică și toate planurile de salvare nu caută decât să salveze băncile vinovate, adăugând la datoria privată umflarea datoriei publice. Asta este aprecierea lui asupra intervenției actuale a factorilor statali în criza financiară actuală.

Attali abordează și perspectiva unei monede mondiale, unice, ceea ce ar duce la slăbirea influenței SUA în favoarea marilor țări asiatice. Numai că el consideră această măsură ca o utopie mondialistă, în momentul de față. De asemenea, constată că Europa suferă mai mult de criză decât SUA, întrucât construcția europeană a urmărit, în esență, slăbirea puterii statelor în favoarea gestiunii autoreglate a piețelor financiare. Deci este puțin cam sceptic prin această apreciere a lui. O monedă unică – spune el – nu poate funcționa eficient decât într-o zonă economică omogenă. Altminteri, rezultatele ei sunt chiar divergente în diferite țări. Este și ceea ce sublinia și Mugur Isărescu, pe bună dreptate, în ceea ce ne privește, în legătură cu strategia integrării în zona euro. Este un joc cu două laturi posibile: imprudența ne poate duce la pierderi, pentru că vom fi lipsiți de orice fel de instrumente proprii de a interveni în vreun fel.

Deci, legat și de ce spuneam înainte, dacă este dificil pentru Europa, în condițiile actuale, când au apărut decalaje economice între diferite țări membre, cum să se realizeze acest lucru – moneda unică – pe un spațiu mai larg, deci la nivel mondial?

În fine, sociologul american Emmanuel Wallenstein consideră că actuala criză nu este una obișnuită, ci, prin efectele ei, este chiar mai severă decât cea din '29-'33. El o consideră chiar – și este poziția cea mai radicală - ca o criză de final a sistemului capitalist, care a dominat istoria civilizației în ultimii 500 de ani! Probabil că, în urma acestei crize, se va contura – consideră el – pe parcursul următoarelor patru-cinci decenii, o nouă structură de esență postcapitalistă a economiei mondiale. Aceasta nu înseamnă nici dispariția pieței, care a precedat cu mult capitalismul și îi va supraviețui. Nu poate fi nici vorba de substituirea ei de către stat, reînțoarcerea, altfel spus, la alte structuri care au fost eliminate de practica istorică. Asemenea opinii nu sunt singulare.

Acest material este prezentat pe site-ul www.encyclopedia-economica.ro și este destinat coautorului/coautorilor și contributorului/contributorilor, celor care lucrează la elaborarea enciclopediei, inclusiv pentru participarea la dezbaterile organizate pe marginea lor. Utilizarea acestora pentru alte scopuri este permisă numai cu acordul scris al autorilor.

L-aș cita pe Lester Brown, cunoscut cercetător în domeniul problemelor globale și al dezvoltării durabile, care, în lucrarea care a apărut și în limba română în 2006, Planul B2, constată că modelul economic occidental este neextrapolabil pentru țări precum China și India. El nu este valabil nici pentru cele 3 miliarde de oameni din țările în curs de dezvoltare, iar în condițiile globalizării, el devine neviabil chiar și pentru țările care l-au inventat – țările industriale.

...Dimensiunile activității economice s-au schimbat atât de mult în ultimii 20 de ani și mai ales progresul tehnologic, care a avut o influență deosebită, dar și alte elemente la care m-am referit, încât ele subminează fundamentele economice și nevoia adaptării la noile condiții istorice de către actuala societate. Acest raport mai constată un lucru: un principiu consacrat consideră ca fiind principalul scop al unei economii. S-a referit la aceasta și dl Dochia. Fără a contesta importanța ei, spune raportul, creșterea nu este întotdeauna în concordanță cu dezvoltarea. Creșterea de circa cinci ori a produsului mondial per capita în perioada 1900–2000 a fost însoțită de mari degradări, nu numai ale echilibrelor economico-sociale în lume, dar și ale mediului, și a coincis cu o stridentă persistență a sărăciei de masă. Iată deci aprecieri diferite din diferite unghiuri, care subliniază un element comun: capătă deci o importanță actuala abordare teoretică și practică a unor probleme esențiale care au urmat disputelor între economiști: raportul dintre piață și stat sau factorii de acest ordin dintre sectorul public și sectorul privat, dintre eficiența economică și echitatea socială. În orice caz, în condițiile extinderii relațiilor democratice în lume, nu vor mai putea fi acceptate marile decalaje din lumea de azi, dintre săraci și bogați, dintre țările dezvoltate și cele subdezvoltate și polarizarea socială, ca fenomen derivat al funcționării pieței. Conceptul de economie socială de piață care s-a născut în Europa, întâi în Suedia, extins după război în țările Europei Occidentale, și modelul social european, care urmărește tocmai reducerea decalajelor sociale pot fi surse de inspirație în promovarea viitoarelor căi de evoluție ale economiei mondiale.

În legătură cu aceste probleme și cu inexistența unor structuri la nivel mondial care să intervină ca factori corectori ai pieței, așa cum în plan național i-ar reveni statului această misiune, la Summitul de la Monterey din 2002, președintele de atunci al Franței, Jacques Chirac, a înaintat o propunere, în cadrul reformei ONU, constituirea unei noi structuri, un Consiliu de Securitate Economico-Socială. Ținând seama de dificultatea unor asemenea modificări în Carta ONU, s-a sugerat folosirea structurilor existente. Spre exemplu, extinderea rolului și atribuțiilor ECOSOC, care, din organ consultativ, să devină coordonatorul unui forum economic constituit din organizațiile specializate ale ONU – FMI, BM, UNCTAD, OMM. Aceasta ar fi o reformă de fond, care ar face să crească locul, rolul și afirmarea ONU ca organizație mondială reprezentativă a tuturor țărilor lumii în reglarea unor probleme la nivel mondial. Grupul celor 20 a adoptat o altă formulă – apelul la FMI, în contextul actualei crize. Sunt multe aprecieri sceptice din acest punct de vedere, ținând seama de poziția, statutul și rolul pe care l-a avut și îl are FMI în acest context. În orice caz, va fi probabil una din temele de dezbatere – cum anume se concretizează în viitor nevoia de instrumente de reglementare, cine anume să o exercite, cum anume să se producă acest lucru. În orice caz se va impune o formulă oarecare la nivelul economiei mondiale.

Acest material este prezentat pe site-ul www.encyclopedia-economica.ro și este destinat coautorului/coautorilor și contributorului/contributorilor, celor care lucrează la elaborarea enciclopediei, inclusiv pentru participarea la dezbaterile organizate pe marginea lor. Utilizarea acestora pentru alte scopuri este permisă numai cu acordul scris al autorilor.

În fine, vicepreședintele BM, Jean-François Richard, care a fost la noi în țară și s-a publicat și în limba română cartea sa – Al doisprezecelea ceas și douăzeci de probleme care ar urma a fi rezolvate în următorii 20 de ani. El vorbește de dificultățile pe care le reprezintă conflictul care apare între două componente la nivel mondial. Pe de o parte, instituțiile umane, state, organisme internaționale, cu o mare inerție și capacitate de adaptare la o viață în continuă schimbare față de dinamica pe care o cunoaște noua economie mondială și menținerea presiunii demografice, pe de altă parte, care face ca sporirea populației să exercite o presiune asupra resurselor și asupra mediului.

În orice caz, acestea apar ca marile sfidări cu care se confruntă omenirea la acest început de secol, alături de efectele civilizației asupra mediului, asupra resurselor naturale, deteriorarea factorilor de mediu, încălzirea globală și schimbările climatice. Ele vor domina fără îndoială, în mod inevitabil, marile dezbateri teoretice și practice privind viitorul omenirii.

În încheiere, legat de această inițiativă a Academiei și de câteva propuneri în ceea ce privește alte teme în dezbateri, cred că se impune ca necesitate pentru noi, legat de ceea ce sublinia și dl Ciomara, nevoia abordării calificate, cu profesionalism, a problemelor economiei, societății românești, a perspectivelor adaptării ei la dezvoltarea modernă. Fie că este vorba de ieșirea din criză și relansarea economiei, de ajustările structurale din economie, de compatibilizarea economiei românești cu cea a economiei europene, de modalitățile în care să ne pregătim pentru adoptarea euro ș.a.m.d., este nevoie din acest punct de vedere de promovarea unui dialog activ al cercetării, al specialiștilor, al profesioniștilor cu cei care lucrează în domeniul instituțiilor de decizie ale statului. Este o chestiune pe care va trebui să o impunem; pe bună dreptate, s-a subliniat, într-o perioadă mai grea pentru noi, de mari tensiuni politice, în anii '90 și în anul 2000 am găsit calea spre un dialog politic și pentru consens național în jurul unor mari obiective. Astăzi, când avem o experiență de aproape 20 de ani, ar trebui, să fim capabili să menținem măcar acest interes comun, al tuturor, pentru o platformă unită a tuturor forțelor politice în jurul acestor mari comandamente ale dezvoltării României. Vă mulțumesc!

Ionel Haiduc – *Vă mulțumesc, dle președinte! În continuarea celor spuse de dumneavoastră la sfârșit, aș menționa că există o preocupare a academiilor europene și a academiilor din întreaga lume – relația dintre știință și politică. Academia Română se încadrează în interesul față de această temă și, spre deosebire poate de presă, Academia nu critică clasa politică, căci consideră că sunt necesare punți între clasa politică și clasa oamenilor de știință, a cercetătorilor. Și cred că oamenii de știință au încredere în clasa politică, Academia Română are încredere în clasa politică. Am dori ca și clasa politică să manifeste aceeași încredere în lumea științifică, și atunci puntea se poate realiza ușor și toată lumea poate să profite. Vă mulțumesc!*